

**ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ
ДОКУМЕНТІВ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ
НАВЧАЛЬНОЇ ТА ВИХОВНОЇ РОБОТИ У
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У статті проаналізовано досвід використання міжнародно-правових документів з прав людини у ході підготовки юристів та вчителів правознавства в закладах вищої освіти. Визначено перелік таких документів та їхнє значення в педагогічному процесі.

Ключові слова: *права і свободи людини і громадянина, покоління прав людини, міжнародний нормативно-правовий акт, гарантії людських прав, здобувачі вищої освіти.*

Формування у сучасного громадянина безумовної поваги до прав і свобод людини, а також теоретичних знань щодо людських прав і механізмів їхньої реалізації є неодмінною умовою розвитку правової культури та розбудови громадянського суспільства. Особливої ваги вказані характеристики набувають тоді, коли мова йде про фахівців, діяльність яких безпосередньо пов'язана із юридичною наукою. З огляду на це вивчення людських прав є невід'ємною складовою процесу підготовки у закладах вищої освіти майбутніх фахівців: юристів та вчителів-правознавців. Різним аспектам прав та свобод людини і громадянина приділяється увага як під час викладання різноманітних правових дисциплін, так і в контексті виховної роботи.

Стрімкий розвиток прав людини розпочався після Другої світової війни, коли було започатковано сучасні міжнародні механізми їхнього захисту. Прийняття Статуту ООН (1945) [15] та Загальної декларації прав людини (1948) [5] стали підставою для формування цілої системи міжнародно-правових актів, які закріплювали права та свободи і стали обов'язковими для країн-учасниць ООН. Не стало винятком і українське законодавство, що побудоване відповідно до принципів, проголошених у міжнародних актах. Тому без вивчення їхнього змісту неможливою є підготовка кваліфікованого фахівця-правника та педагога.

Навчання студентів-юристів включає вивчення широкого спектру дисциплін, пов'язаних із правами людини. Безпосередньо

із ними пов'язані курси «Людські права», «Конституційне право України» та «Конституційне право зарубіжних країн», «Міжнародне право», «Право Європейського Союзу» тощо. Щодо майбутніх учителів правознавства, то вони ознайомлюються зі змістом міжнародних документів на заняттях із теорії держави і права, конституційного права та інших галузей.

У ході освітнього процесу розглядається еволюція та розвиток поколінь прав і свобод людини. В цьому контексті здійснюється ознайомлення із такими документами, як Magna charta (Велика хартія вольностей) (1215) [1], Декларація незалежності США (1776) [2], Декларація прав людини і громадянина (1789) [3]. Не зважаючи на те, що ці документи не мали міжнародного статусу, вони справили значний вплив, започаткувавши сучасну концепцію людських прав. Крім того, Декларація незалежності США та Декларація прав людини і громадянина, разом із Конституціями США (1789) та Франції (1791), заклали підвалини американської та французької конституційних моделей, які лягли в основу сучасного конституціоналізму більшості країн світу.

Якісно новий етап у розвитку прав людини почався зі створенням Організації Об'єднаних Націй. До статуту ООН було включено найбільш загальні норми щодо людських прав. Так, у його преамбулі зазначаються завдання, заради яких народи Об'єднаних Націй вирішили поєднати свої зусилля в рамках міжнародної організації. Одним із них є «...знову утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків і жінок та в рівність прав більших і малих націй» [15, с. 5]. Ця теза підкріплюється статтею 55 розділу IX «Міжнародне економічне і соціальне співробітництво». Тут в пункті «в» вказано, що ООН сприяє загальній повазі та дотриманню прав людини й основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі, мови й релігії [15, ст. 55].

Більш деталізованими є норми документів, сукупність яких має назву «Міжнародний білль про права людини». Ці акти лягли в основу всього міжнародного механізму гарантування людських прав, тому на розумінні здобувачами вищої освіти їхнього змісту акцентується особлива увага. Таким чином, студенти розглядають Загальну декларацію прав людини, прийняту Генеральною асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966) і Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права (1966).

Загальна декларація прав людини складається з преамбули і 30 статей. Її норми стосуються громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав і свобод. Це був перший міжнародно-правовий документ, що закріплював основні права і свободи людини, він ратифікований більшістю держав світу, а день її прийняття щороку відзначається як міжнародний День прав людини [5].

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права став першим міжнародно-правовим документом, що офіційно закріпив права першого покоління, проголошені ще Декларацією прав людини і громадянина 1789 р. Він складається з преамбули та 53 статей, що охоплюють такі права і свободи, як право на життя; заборону рабства, работоргівлі, підневільного стану та примусової праці; рівність перед законом і заборону дискримінації; презумпцію невинуватості; свободу пересування і вибору місця проживання; право на шлюб тощо [14].

Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права складається з преамбули й 31 статті. Він гарантує право на достатній рівень життя; право на працю й винагороду за неї; право на належні умови праці; право на створення профспілок та участі в них тощо [15].

Іншими міжнародно-правовими документами із вказаної тематики є: Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965) [13], Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження та покарання (1984) [9], Конвенція про права дитини (1989) [7], Міжнародна конвенція про захист прав усіх робітників-мігрантів і членів їхніх сімей (1990) [11], Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від примусового зникнення (2006) [12], Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006) [8] та ін. Ці документи розглядаються на лекціях та семінарських заняттях із різних галузей права: кримінального, трудового, права соціального захисту тощо.

Вагому роль щодо формування у здобувачів освіти активної громадянської позиції та поваги до людських прав і свобод відіграє виховна робота. Зокрема, вже традиційними в Житомирському державному університеті імені Івана Франка є студентські дебати, які організовуються Юридичною клінікою «Правосвіт». Тематика дебатів спонукає здобувачів звертатися до юридичного матеріалу стосовно прав людини, в тому числі й до міжнародних актів. Так, у 2018 р. учасники дебатів «Гендерна рівність: подолання дискримі-

нації чи протистояння статей» аналізували Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979) [6]. У 2019 р. було проведено змагання з теми «Децентралізація: виклики і можливості», а в 2020 «Демократичні вибори як форма утвердження свободи громадянина», що спонукали майбутніх педагогів та юристів до вивчення Європейської хартії місцевого самоврядування (1989) [4], та інших документів про політичні права.

Отже, вивчення нормативно-правових актів є обов'язковою складовою професійної підготовки юристів та вчителів правознавства. Зокрема, розгляд міжнародно-правових документів з прав людини сприяє поглибленню професійних знань та формуванню активної громадянської позиції у здобувачів вищої освіти.

Джерела та література:

1. Великая хартия вольностей (1215). Електронний ресурс. URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XIII/1200-1220/Magna_charta1215/text2.phtml.

2. Декларация независимости (від 4 липня 1776 р.) Електронний ресурс. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/indpndnc.htm>.

3. Декларация прав людини і громадянина (1789). Електронний ресурс. URL: <https://constituante.livejournal.com/10253.html>.

4. Європейська хартія місцевого самоврядування (15 жовтня 1985 р.) Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.

5. Загальна декларація прав людини (від 10 грудня 1948 р.) Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

6. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (від 18 грудня 1979). Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.

7. Конвенція про права дитини (від 20 листопада 1989 р.) Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

8. Конвенція про права осіб з інвалідністю (від 13 грудня 2006 р.) Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.

9. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження та покарання (від 10 грудня 1984 р.) Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text.

10. Мартинов А. Ю. Загальна декларація прав людини 1948. Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2005. 672 с. Електронний ресурс. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Zagalna_deklaraciya_prav_ljudyny_1948 (останній перегляд: 07.03.2021).

11. Міжнародна конвенція про захист прав усіх робітників-мігрантів і членів їхніх сімей (від 1 липня 1949 р.). Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_203#Text

12. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від примусового зникнення (від 20 грудня 2006 р.). Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

13. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (від 21 грудня 1965 р.). Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text

14. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (від 16 грудня 1966 р.). Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

15. Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права (від 16 грудня 1966 р.). Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

16. Статут Організації Об'єднаних Націй (від 25 червня 1945). Електронний ресурс. URL: http://www.un.org.ua/images/UN_Charter_Ukrainian.pdf

УДК 373.5.091.33-027.22:34

Мельник Ольга Анатоліївна,
Кам'янець-Подільський НВК№3
у складі загальноосвітньої школи
I-III ступеня та ліцею Хмельницької області
Мельник Марина Ігорівна,
Камя'нець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

УРОК-ГРА ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ПРАВОЗНАВСТВА

У статті характеризуються дидактичні підходи щодо викладання ігор як форми навчальної діяльності, аналізуються вимоги до проведення сучасного уроку правознавства та висвітлено власний досвід роботи вчителя середньої загальноосвітньої школи.

Ключові слова: *правознавство, урок-гра, навчальна програма, ігрова діяльність.*

Актуальність теми полягає у необхідності встановлення відповідності методики викладання правознавства в загальноосвітніх школах країни до вимог сучасного життя в умовах зростаючого впливу нових концептуальних поглядів на вивчення правознавства, збільшення інформативної насиченості навчального матеріалу. Внаслідок цього перед педагогічною наукою постають важливі